

Аспіранти академіка М.М. Боголюбова в Київському університеті

На основі вивчення архівних документів Київського національного університету ім. Тараса Шевченка за 1939 р. та 1941—1952 рр. проведено аналіз науково-педагогічної діяльності академіка М.М. Боголюбова, уточнено деякі дати його науково-організаційної діяльності та складено список його аспірантів у цьому університеті.

Вступ. Видатний математик і фізик-теоретик Микола Миколайович Боголюбов (21.08.1909 — 13.02.1992) розпочав свою педагогічну діяльність у Київському державному університеті ім. Т.Г. Шевченка (далі — КДУ). У літературі наводились різні дати з приводу того, коли він почав працювати в КДУ і очолив кафедру математичної фізики. Одним з основних напрямків науково-педагогічної роботи М.М. Боголюбова в КДУ була підготовка молодого покоління науковців. На основі архівних документів КДУ і праць про життя та діяльність М.М. Боголюбова зроблено спробу скласти список його аспірантів у КДУ.

Діяльність М.М. Боголюбова в Київському університеті в довсний період (1936 — 1941 рр.). Викладацьку діяльність М.М. Боголюбов розпочав у КДУ в 1936 р., про що він писав у автобіографіях від 2 грудня 1938 р., 27 листопада 1946 р. та 12 січня 1950 р.: „Починаючи з вересня 1936 року крім наукової почав вести і педагогічну роботу в якості професора Київського університету” [1, с. 346], [2, с. 92]. Проте з високою ймовірністю можна стверджувати, що М.М. Боголюбов почав працювати в КДУ ще до вересня 1936 р., а саме — весною того року. У січні — лютому 1936 р. М.М. Боголюбов перебував у своєму першому закордонному відрядженні, відвідавши низку наукових центрів і університетів Німеччини, Франції, Бельгії. 16 січня 1936 р. у листі до Євгенії Олександрівни, майбутньої дружини, він повідомив: „До Києва повертаюся 4—5 березня” [3, с. 70]. Після повернення до Києва він поділився з М.М. Криловим враженнями про відрядження. Той вирішив, що Миколі Миколайовичу слід приступити до викладацької роботи й звернувся до керівництва фізико-математичного факультету КДУ. У [4, с. 80] Г.І. Дрін-

фельд пригадує: „Після повернення М.М. Боголюбова до Києва в деканат фізмату несподівано прийшов М.М. Крилов, а тоді, у зв'язку з відрядженням С.С. Мовшиця, я повинен був виконувати обов'язки декана. Добре пам'ятаю слова М.М. Крилова: „Я пришел поговорить о Боголюбове. Дитина вырос и за границей даже побывал. Считаю, что он уже может и должен стать профессором университета. Вы поняли?” Я відповів: „Понял, разрешите мне отлучиться на несколько минут”. І помчав до ректора. Ректор уважно мене вислухав і сказав: „Скажіть Крилову, що Боголюбов вже зарахований професором нашого університету”.

Аналіз фактів з життя М.М. Боголюбова і особливості характеру М.М. Крилова дозволяють припустити, що згадана розмова відбулася невдовзі після повернення М.М. Боголюбова до Києва, тобто в першій половині березня 1936 р. На користь цього припущення свідчить факт зі статті М.П. Кравчука [5, с. 69], де відзначається, що в 2-ому семестрі 1935—1936 навчального року на фізико-математичному факультеті Київського університету професор М.М. Боголюбов викладав (факультативно) курс з нелінійної механіки (2 години на тиждень).

1 вересня 1936 р. він був зарахований штатним професором Київського університету, хоча невідомо, якої саме кафедри, оскільки в архіві університету не збереглося матеріалів про його діяльність у період 1936 — 1938 рр. та 1940 р.

У [4, с. 80] зазначено, що „М.М. Боголюбов читав тільки спецкурси, керував аспірантами, брав активну участь у засіданнях ради факультету”. Невдовзі його призначають завідувачем кафедри теорії функцій. Стосовно цього призначення в автобіографії від 2 грудня 1938 р. Микола Миколайович вказав: „3 1938

р. затверджений на посаді завідувача кафедри теорії функцій” [1, с. 346]. Зауважимо, що рік призначення на посаду завідувача кафедри теорії функцій співпадає з роком написання автобіографії [1, с. 346].

Микола Миколайович брав активну участь у науково-педагогічній діяльності фізико-математичного факультету, що підтверджується такими фактами і документами:

1. Після обрання 22 лютого 1939 р. на Загальних зборах АН УРСР М.М. Боголюбова членом-кореспондентом АН УРСР [6], його призначено керівником наукових зборів науковців-математиків математичного відділу фізико-математичного факультету (наказ ректора КДУ від 9 березня 1939 р. № 63 [7]), відвідування яких було обов'язковим для всіх працівників математичного відділу. Ці збори проводилися двічі на місяць і фактично виконували функції наукового семінару.

2. М.М. Боголюбова було призначено головою державної екзаменаційної комісії фізико-математичного факультету, членами якої також стали: декан фізико-математичного факультету, доцент С.С. Мовшиць, професор Н.Д. Моргуліс, старший викладач М.М. Сидляр (наказ ректора КДУ від 14 травня 1939 р. № 127 [8]).

3. М.М. Боголюбова було включено до складу приймальної комісії університету для проведення вступної кампанії 1939 р. Комісією очолив ректор університету М.О. Русько, до її складу увійшли декани всіх факультетів та професор І.К. Мацуревич (наказ ректора КДУ від 7 червня 1939 р. № 165 [9]).

4. М.М. Боголюбов очолював одну з трьох математичних кафедр фізико-математичного факультету — кафедру теорії функцій. Саме по цій кафедрі йому присвоєно 5 лютого 1940 р. вчене звання професора [10].

5. М.М. Боголюбова було включено до наукової ради фізико-математичного факультету, якій було доручено проводити захист кандидатських та докторських дисертацій (див. наказ ректора КДУ від 15 вересня 1939 р. № 262 про затвердження складу факультетських наукових рад [11]).

6. М.М. Боголюбов проводив активну науково-дослідну роботу й керував науковою роботою аспірантів КДУ [3, 12, 13, 14].

Напередодні війни в 1941 р. у КДУ функціонувало 9 факультетів: фізичний, механіко-математичний, хімічний, геолого-геогра-

фічний, біологічний, історичний, юридичний, філологічний, факультет західних мов (див. наказ ректора КДУ від 12 травня 1941 р. № 170 [15]). У липні 1941 р. розпочалася евакуація АН УРСР до столиці Башкирії — м. Уфі. У автобіографії від 12 січня 1950 р. М.М. Боголюбов зазначав: „В період з липня 1941 по квітень 1944 рр. перебував в евакуації разом з АН УРСР спочатку в Уфі, а потім в Москві” [16]. КДУ було евакуйовано в м. Кзил-Орда Казахської РСР, де на його базі і на базі Харківського державного університету ім. О.М. Горького було тимчасово створено Об'єднаний Український державний університет, ректором якого було призначено ректора КДУ Руська Олексія Микитовича [14].

Аспіранти М.М. Боголюбова в КДУ в період 1936 — 1941 рр. У 30-х рр. ХХ століття в КДУ, як і більшості вищих навчальних закладів, існувала гостра потреба в науково-педагогічних кадрах вищої кваліфікації. Набір до аспірантури контролювався Народним Комісаром Освіти УРСР. Так, на підставі наказу Наркома Освіти УРСР від 27 травня 1939 р. № 2557 про план набору до аспірантури на 1939 — 1940 навчальний рік було видано накази ректора [17, 18] від 29 травня 1939 р. № 142 та від 22 червня 1939 р. № 172, якими було визначено терміни складання вступних іспитів та склад екзаменаційних комісій. 23 серпня 1939 р. іспити з математичних дисциплін (математичний аналіз, алгебра і теорія чисел, теорія функцій, геометрія) приймали академік Г.В. Пфейффер, професори М.М. Боголюбов, Б.Я. Букреєв, доценти І.Г. Дрінфельд, С.С. Мовшиць [18].

Про свою роботу з підготовки наукових кадрів вищої кваліфікації М.М. Боголюбов в автобіографії від 2 грудня 1938 р. вказує наступне: „Нині керую роботою трьох аспірантів”. У [1, с. 346] зазначалося, що в період „з 1937 р. по 1941 р. чотири аспіранти, які працювали під керівництвом М.М. Боголюбова, закінчили аспірантуру та захистили кандидатські дисертації”. Ці дані подав особисто М.М. Боголюбов у 1943 р. Але загальна кількість аспірантів М.М. Боголюбова в КДУ у період 1936—1941 рр. точно не відома. Можна лише зазначити, що їх було не менше чотирьох.

У згаданих вище документах не вказано прізвищ аспірантів. Можна з певністю припускати, що вони навчалися в аспірантурі саме Київського університету. Згідно з архівними даними,

аспірантами М.М. Боголюбова в довоєнний період були Сергій Олександрович Авраменко, Йосип Ілліч Гіхман та Крейн Селім Григорович (Гершкович).

Авраменко С.О. Серед особових справ професорсько-викладацького складу в архіві Київського національного університету ім. Тараса Шевченка збереглася особова справа Авраменка Сергія Олександровича [19], який протягом 1946 — 1951 рр. працював викладачем КДУ. У автобіографії від 9 червня 1949 р. він писав: „У лютому 1934 р. поступив на фізико-математичний факультет КДУ, який закінчив з відзнакою в червні 1938 р. Після закінчення університету поступив в аспірантуру по кафедрі теорії функцій” [19, арк. 5].

Таким чином, в 1938 р. С.О. Авраменко розпочав навчання в аспірантурі КДУ. В архіві університету не збереглися документи про призначення наукового керівника аспіранта С.О. Авраменка. Але можна припустити, що його роботою керував М.М. Боголюбов. Дійсно, в особовому листку обліку кадрів С.О. Авраменко зазначив [19, арк. 3], що аспірантом кафедри теорії функцій він був з вересня 1938 р. по липень 1941 р. Кафедра теорії функцій була створена в 1938 р., тоді ж її керівником було призначено професора М.М. Боголюбова [1, с. 346]. На кафедрі в той час працювали також професор В.Є. Дьяченко і асистент С.О. Авраменко (за сумісництвом, 0,33 ставки) [20] (див. також наказ ректора КДУ від 26 жовтня 1939 р. № 307 про затвердження викладацького складу кафедр КДУ на 1939 — 1940 навчальний рік [21]). Крім того, в [22, с. 102] зазначено, що С.О. Авраменко був одним із довоєнних вихованців М.М. Боголюбова.

На посаді асистента С.О. Авраменко працював з 1939 р. по 1941 р. До липня 1941 р. він підготував дисертаційну роботу на тему: „О компактных группах преобразований n -мерно-многообразия, сохраняющих неподвижной некоторую точку” [19, арк. 7]. У наказі [23] ректора КДУ від 15 травня 1941 р. № 173 зазначено: „§5. Вважати, що товариш Авраменко С.О. склав всі іспити по кандидатському мінімуму (кафедра теорія функцій) ... §9. Офіційними опонентами по дисертації Авраменка С.О. затверджую члена—кореспондента АН УРСР професора Крейна М.Г. (Одеса) та доцента Гроссберга Ю.І.” Але, як зазначив С.О. Авраменко в автобіографії від 9 червня 1948 р. [19, арк. 5], захист його дисертації в 1941 р. не від-

бувся, оскільки розпочалася Велика Вітчизняна війна. Дисертацію на здобуття наукового ступеня кандидата фізико-математичних наук С.О. Авраменко захистив у квітні 1946 р.

Гіхман Й.І. З вересня 1939 р. по липень 1941 р. в аспірантурі КДУ навчався Гіхман Йосип Ілліч. У своїй автобіографії від 6 листопада 1952 р. він зазначив: „У 1934 р. вступив до Харківського поліграфічного інституту. У лютому 1935 р. перевівся на фізико-математичний факультет КДУ, який закінчив у 1939 р.” [24, арк. 2].

22 грудня 1938 р. у КДУ було оголошено конкурс на кращу студентську роботу. Серед 18 студентів, які прийняли в ньому участь, був студент 4 курсу фізико-математичного факультету Й.І. Гіхман. Його робота була удостоєна першої премії (грошова винагорода 400 крб.) (див. наказ ректора КДУ від 25 червня 1939 р. № 174 [25]). По завершенні навчання Й.І. Гіхман отримав диплом з відзнакою, про що йдеться в наказі ректора КДУ від 31 серпня 1939 р. № 246, де наведено список студентів, які „закінчили навчання в другому семестрі 1938—1939 навчального року з відмінними показниками по академічній успішності”. Серед студентів-відмінників фізико-математичного факультету були майбутні аспіранти М.М. Боголюбова: першокурсники Б.І. Хацет і Ю.О. Митропольський та випускник Й.І. Гіхман [26].

Після закінчення університету в 1939 р. Й.І. Гіхман вступив до його аспірантури. Про це він написав у автобіографії від 6 листопада 1952 р.: „У 1939 р. закінчив університет і був залишений в ньому в якості аспіранта кафедри теорії функцій” [24, арк. 4]. Наказом ректора КДУ від 28 серпня 1939 р. № 228 на підставі наказу Наркома Освіти УРСР Бухало С.М. № 4603 Й.І. Гіхман 1 вересня 1939 р. був зарахований до складу аспірантів першого року навчання по кафедрі теорії функцій [27].

Наказом ректора КДУ від 5 жовтня 1939 р. № 258 науковим керівником аспіранта Й.І. Гіхмана призначено професора М.М. Боголюбова [28]. З 20 березня по 5 травня 1941 р. аспірант Й.І. Гіхман знаходився на виробничому навчанні в Москві (наказ ректора КДУ від 20 березня 1941 р. № 114 [29]). Аспірантуру він закінчив у 1941 р. У наказі ректора КДУ від 15 травня 1941 р. № 173 зазначено: „§6. Вважати, що тов. Гіхман Й.І. склав всі іспити по кандидатському мінімуму (кафедра теорія функцій)” [23].

З автобіографії Й.І. Гіхмана [24, арк. 4] також відомо, що до липня 1941 р. він

завершив роботу над дисертацією. Проте, захист не відбувся у зв'язку з обставинами воєнного часу. Кандидатську дисертацію „Про вплив випадкового процесу на динамічні системи” Й.І. Гіхман захистив 1942 р. у Ташкентському державному університеті [30]. У вступі до неї автор зазначив: „Питання, які розглядаються в даній роботі, були поставлені перед автором професором М.М. Боголюбовим”.

З вересня 1940 р. по липень 1941 р. та з вересня 1947 р. по січень 1966 р. Й.І. Гіхман плідно працював у КДУ, де з 1963 р. по 1966 р. він очолював кафедру теорії ймовірностей.

Крейн С.Г. З вересня 1940 р. по липень 1941 р. в аспірантурі КДУ навчався Крейн Селім Григорович (Гершкович) [31, арк. 25]. З автобіографії [31, арк. 7] і [31, арк. 5], першу з яких С.Г. Крейн написав 12 січня 1948 р., відомо, що в 1935 р. після закінчення середньої школи № 80 м. Києва він вступив на фізико-математичний факультет КДУ, який закінчив з відзнакою в 1940 р. Того ж року вступив до аспірантури КДУ по кафедрі теорії функцій. Ні наказу ректора про зарахування С.Г. Крейна до аспірантури, ні особової справи аспіранта С.Г. Крейна в архіві КДУ не збереглося.

Про своє навчання під керівництвом М.М. Боголюбова С.Г. Крейн згадував: „Учась в аспірантурі, долго возился с задачей, поставленной руководителем, академиком Н.Н. Боголюбовым. Оказалось, что не получалась она потому, что, вычислив производную синуса корня квадратного из x , потерял производную корня (раньше это изучали в 1-м семестре, теперь проходят в школе)” [32, с. 67].

У липні 1941 р. С.Г. Крейн був евакуйований до столиці Башкирії м. Уфі, де був зарахований на посаду молодшого наукового співробітника АН УРСР. У 1941—1942 рр. працював за сумісництвом в Уфимському авіаційному інституті спочатку асистентом, а потім — старшим викладачем. У 1942 р. захистив кандидатську дисертацію „Про деякі типи напівупорядкованих просторів”. Особова справа викладача КДУ С.Г. Крейна містить витяг із протоколу засідання Вченої ради Інституту фізики і математики АН УРСР від 10 червня 1942 р.: „Головуючий — академік Г.В. Пфейффер. Вчений секретар — Д.С. Геїхман. Слухали: Захист дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата фізико-математичних наук тов. Крейна Селіма Гершковича. Ухвалили: На основі резуль-

татів таємного голосування присвоїти Крейну Селіму Гершковичу вчений ступінь кандидата фізико-математичних наук” [31, арк. 13].

З 16 жовтня 1945 р. по 16 грудня 1948 р. С.Г. Крейн працював доцентом кафедри математичного аналізу КДУ. У своїх спогадах про С.Г. Крейна академік НАН України Ю.М. Березанський в [33, с. 8—10] пише: „Осенью 1945 г. на мехмате появился молодой человек — хромоющий и седой, с лучезарными глазами — Селим Григорьевич Крейн. Он нам стал читать теорию функций комплексного переменного... Он организовал семинар для молодых математиков, приехавших в Киев, и студентов (М.А. Красносельский, Б.И. Коренбелом, С.А. Авраменко, Н.И. Польский, Г.И. Кац, Ю.Л. Далецкий)... Он помог с устройством всей моей дальнейшей жизни. С.Г. помог существенно — заручился поддержкой Н.Н. Боголюбова, убедил директора Института математики АН УССР, в то время М.А. Лаврентьева, мне содействовать. В аспирантуру в этот институт я попал, и моими руководителями стали М.Г. и С.Г. Крейны”.

Діяльність М.М. Боголюбова в Київському університеті в післявоєнний період (1944—1951 рр.). Після звільнення 6 листопада 1943 р. міста Києва від фашистських загарбників КДУ відновив свою діяльність. Ректор КДУ М.О. Русько своїм наказом від 14 листопада 1943 р. № 1 відновив роботу Київського університету [34]. З 12 листопада 1943 р. почали функціонувати п'ять факультетів: філософський, біологічний, фізико-математичний, геолого-географічний, хімічний. Передбачалося створення юридичного факультету. У період відновлення роботи КДУ фізичний і механіко-математичний факультети знову були об'єднані в один факультет. Наказом ректора КДУ від 18 грудня 1943 р. № 14 було затверджено штатний розклад на 1943 — 1944 навчальний рік. На фізико-математичному факультеті діяли дві кафедри: кафедра математики, до складу якої входили завідувач кафедри професор Б.Я. Букреев та асистент П.О. Черемухін, та кафедра фізики, яка працювала у складі: доцент Л.С. Лиходід — завідувач кафедри, професор Ю.Д. Соколов, доцент О.М. Страшкевич, асистенти П.Г. Горбань, О.П. Шереметьєв, старший лаборант С.І. Олендська, лаборант С.Я. Хищевич [35].

Київський університет почав повноцінно працювати з січня 1944 р., про що свідчать накази ректора за 1944 р. Відповідно до постанови

РНК про відновлення навчання у Київському університеті було видано наказ ректора КДУ М.О. Руська від 7 січня 1944 р. № 22, де йдеться про відновлення навчання в університеті та підготовку до нового навчального року: „§1. Навчання на II, III, IV, V курсах всіх факультетів розпочати 15 січня 1944 р., на I курсі — 1 лютого 1944 р. §2. Факультетам механіко-математичному та фізичному тимчасово працювати у складі одного фізико-математичного факультету” [36].

Наказом ректора від 10 березня 1944 р. № 54 було внесено зміни до штатного розпису Київського університету на 1943—1944 навчальний рік з 1 січня 1944 р. [37]. У цей час в університеті діяло 33 кафедр, серед них лише одна математична — кафедра геометрії, яку очолював професор Б.Я. Букреев. Професорсько-викладацький склад налічував 102 працівника, серед них 21 професор, 22 доцента, 12 старших викладачів, 31 викладач, 16 асистентів. Математичні дисципліни викладали професори Б.Я. Букреев, Ю.Д. Соколов, Круковський, доценти С.І. Зуховицький, М.П. Соколов, асистенти П.О. Черемухін, М.Б. Гордон.

Відповідно до рішень Рад Народних Комісарів СРСР і УРСР та Народного Комісаріату освіти України про реєвакацію Об'єднаного Українського державного університету [38, с. 55], у квітні — травні 1944 р. до Києва з евакуації повертаються вчені і викладачі Київського університету, які поповнюють професорсько-викладацький склад університету. У травні 1944 р. починає відновлюватися повноцінна діяльність кафедр механіко-математичного факультету.

М.М. Боголюбов повернувся до Києва на початку 1944 р. [39, с. 58]. Відповідно до наказу [40] в.о. ректора КДУ В.Г. Бондарчука від 16 травня 1944 р. № 119 „Боголюбову Миколу Миколайовича призначено на посаду професора — керівника кафедри теорії функцій з 15 травня 1944 р.”

У 1944—1945 навчальному році на механіко-математичному факультеті діяли такі кафедри: кафедра математичного аналізу (керівник — професор В.Г. Пфейффер), кафедра геометрії (керівник — професор Б.Я. Букреев), кафедра теорії функцій (керівник — професор М.М. Боголюбов); кафедра алгебри (керівник — доцент М.П. Соколов); кафедра теоретичної механіки (керівник — професор Ю.Д. Соколов), кафедра загальної математики (керівник — професор В.Є. Дьяченко), кафедра опору матеріалів (керівник — професор О.М. Динник).

Відродження механіко-математичного факультету в повоєнний період було б неможливим без залучення до викладацької роботи провідних учених-математиків країни.

З 1 березня 1945 р. в університеті на посаді професора на 0,5 ставки почав працювати директор Інституту математики АН УРСР академік АН УРСР М.О. Лаврентьєв (наказ ректора КДУ від 1 березня 1945 р. № 48) [41], а М.М. Боголюбова з 1 березня 1945 р. було зараховано старшим науковим співробітником Інституту математики АН УРСР, йому було доручено керувати науковим семінаром з нелінійної механіки (наказ про це призначення М.О. Лаврентьєв підписав 5 березня 1945 р.) [42].

Відповідно до наказу ректора КДУ від 3 березня 1945 р. № 50 М.М. Боголюбова призначено деканом механіко-математичного факультету з 20 лютого 1945 р. [43]. Наказом ректора КДУ від 6 березня 1945 р. № 63 внесено зміни до наказу ректора від 1 березня 1945 р. № 48 стосовно посадового окладу професора М.О. Лаврентьєва, він зараховувався на повну ставку з окладом 2300 крб. (таким, як у завідувача кафедри) [44].

Порівняльний аналіз наказів ректора КДУ від 19 грудня 1944 р. № 337 та від 16 листопада 1945 р. № 288 про затвердження переліку кафедр механіко-математичного факультету та їх професорсько-викладацького складу на 1944—1945 та 1945—1946 навчальні роки показує, що у 1945 р. замість кафедр математичного аналізу (керівник — професор Г.В. Пфейффер), загальної математики (керівник — професор В.Є. Дьяченко,) і теорії функцій (керівник — професор М.М. Боголюбов) було створено кафедри теорії функцій та математичного аналізу I (керівник — професор М.О. Лаврентьєв, викладачі: професор В.Є. Дьяченко, доценти С.І. Зуховицький, С.Г. Крейн, асистенти А.С. Штейнберг, І.О. Григорьєва), математичного аналізу II та інтегрування диференціальних рівнянь (керівник — професор Г.В. Пфейффер, викладачі: професор Й.З. Штокало, доценти І.І. Путілін, К.Я. Латішева, О.М. Кобелева, асистент Т.С. Шестакова) та математичної фізики (керівник — професор М.М. Боголюбов, викладач: асистент Б.І. Хацет).

Таким чином, професора М.О. Лаврентьєва в березні 1945 р. було призначено завідувачем однієї з кафедр механіко-математичного факультету (як зазначалося, йому було встановлено посадовий оклад завідувача кафедри), і,

очевидно, саме з 1 березня 1945 р. він очолив кафедру теорії функцій та математичного аналізу I — це відповідало одному з напрямків його наукових інтересів, які в той час стосувалися теорії функції комплексної змінної та її застосувань.

Аналогічно, стосовно кафедри математичної фізики можна обґрунтовано стверджувати, що цю кафедру було створено не пізніше 1 березня 1945 р., можливо, одночасно зі створенням кафедри теорії функцій та математичного аналізу I, яку в 1945 р. очолив М.О. Лаврентьєв. Підтвердженням цього може служити наказ ректора КДУ від 6 березня 1945 р. № 63, де міститься перша документальна згадка про кафедру математичної фізики і де записано: „§1. Товариша Каральніка С.М. зарахувати асистентом кафедри математичної фізики зі ставкою 700 крб. на місяць з 1 березня 1945 р.” [44] Отже, кафедра математичної фізики була створена не пізніше 1 березня 1945 р. Створення кафедри теорії функцій та математичного аналізу I і кафедри математичної фізики збігається в часі з призначенням М.М. Боголюбова деканом механіко-математичного факультету. У цей же час наукові інтереси Миколи Миколайовича зміщуються в бік важливих і складних проблем теоретичної фізики — статистичної теорії рівноважних станів, динамічних процесів, проблем надплинності та надпровідності, квантової теорії поля [14, с. 73].

У повоєнний період перелік та склад кафедр механіко-математичного факультету щороку змінювались. 10 жовтня 1946 р. помер Георгій Васильович Пфейффер. Кафедру математичного аналізу II та інтегрування диференціальних рівнянь, якою він керував, було перейменовано в кафедру інтегрування диференціальних рівнянь, її очолив доктор фізико-математичних наук, професор Й.З. Штокало (наказ ректора КДУ від 13 листопада 1946 р. № 360) [45]). Кафедрою математичної фізики продовжував керувати М.М. Боголюбов, а кафедрою теорії функцій та математичного аналізу — академік АН УРСР М.О. Лаврентьєв.

У 1946 р. М.М. Боголюбова обрано дійсним членом АН УРСР.

У 1947—1948 навчальному році на кафедрі математичної фізики окрім М.М. Боголюбова працювали доценти С.І. Зуховицький, С.О. Авраменко та асистент П.І. Коваль (наказ ректора КДУ від 10 вересня 1947 р. № 385 про перелік і склад кафедр університету на 1947—1948 навчальний рік [46]).

У 1948 р. перелік та склад кафедр механіко-математичного факультету затверджувався тричі: наказ ректора КДУ від 14 липня 1948 р. № 380 передбачав, що в 1948—1949 навчальному році продовжуватиме функціонувати кафедра алгебри, і для цього в штатному розкладі університету було передбачено вакансію професора, який повинен очолити дану кафедру [47]. Мабуть, вакансія завідувача кафедри алгебри не була заповнена, тому цю кафедру приєднали до кафедри математичної фізики, яку в той час очолював декан механіко-математичного факультету М.М. Боголюбов (наказ ректора КДУ від 20 серпня 1948 р. № 427 „А” [48]). Остаточний склад кафедри математичної фізики і алгебри було затверджено наказом ректора КДУ від 20 жовтня 1948 р. № 574 [49]. Окрім М.М. Боголюбова на кафедрі математичної фізики і алгебри в 1948—1949 навчальному році працювали його колишні аспіранти — доценти Й.І. Гіхман і С.О. Авраменко.

З 1 грудня 1948 р. професор М.М. Боголюбов за власним бажанням був звільнений від виконання обов’язків декана механіко-математичного факультету (наказ ректора КДУ від 1 грудня 1948 р. № 651 [50]). Його наступником став чл.-кор. АН УРСР В.Є. Дяченко. Зауважимо, що з 1947 р. М.М. Боголюбов завідував відділом у Математичному інституті ім. В.А. Стеклова [13, с. 19]. Після переїзду до Москви він продовжував очолювати кафедру математичної фізики та керувати аспірантами. У 1950—1951 навчальному році на кафедрі математичної фізики почав працювати Георгій Миколайович Положій (наказ ректора КДУ від 1 вересня 1950 р. № 537 [51]), який, відповідно до штатного розкладу 1951—1952 навчального року (наказ ректора КДУ від 31 серпня 1951 р. № 503 „А” [52]) став наступним завідувачем кафедри математичної фізики. В особовій справі Г.М. Положія збереглась копія наказу № 668 від 30 жовтня 1951 р. по Головному управлінню Міністерства вищої освіти СРСР, де зазначено: „Затвердити кандидата фізико-математичних наук доцента Положія Георгія Миколайовича на посаді завідувача кафедри математичної фізики Київського державного університету імені Т.Г. Шевченка, звільнивши з цієї посади Боголюбова М.М.” [53].

М.М. Боголюбов ніколи не поривав зв’язків з Україною, постійно підтримуючи контакти з українськими колегами та учнями. У 1957 р. за його пропозицією в Інституті фізики

АН України було створено лабораторію атомного ядра та елементарних частинок, керівником якої він став. У 1966—1973 рр. М.М. Боголюбов керував організованим ним Інститутом теоретичної фізики НАН України [13, с. 19].

Підготовка наукових кадрів М.М. Боголюбовим у Київському університеті в повоєнний період (1944—1951 рр.). У повоєнний час в аспірантурі КДУ під керівництвом М.М. Боголюбова навчалися Б.І. Хацет, Г.І. Кац, О.О. Стрельцова (Стрельцова-Сталінська), Ф.С. Лось, Н.Й. Польський і Н.О. Пахарева.

Хацет Б.І. Першим повоєнним аспірантом М.М. Боголюбова став Борис Ісакович Хацет. Серед архівних матеріалів КНУ ім. Тараса Шевченка не зберегла особова справа аспіранта Б.І. Хацета. Інформація про його навчання в аспірантурі є в наказах ректора КДУ за 1944—1948 рр. та в спогадах самого Бориса Ісаковича.

Наказом ректора КДУ від 6 жовтня 1944 р. № 269 Б.І. Хацета на підставі наказу заступника комісара освіти УРСР О.М. Русько було зараховано аспірантом першого року навчання, науковим керівником було призначено професора М.М. Боголюбова [54].

У статті [14] Б.І. Хацет, зокрема, писав: „Моєю мрією в 1944 р. був вступ до аспірантури до Миколи Миколайовича... Я почав посилено готуватись до вступного іспиту з математики. Але за кілька днів до екзамену М.М. сказав мені, що нічого такого не потрібно, і запропонував до дня екзамену вирішити задачу, яку тут же і написав на листку паперу. Повинен признатися, що ця задача зробила дні (і ночі), що передували екзамену, вельми важкими для мене ... на екзамені я несміливо і зніяклово виклав Миколі Миколайовичу всі свої міркування, а М.М., посміхнувшись і присунувши до себе листки, на яких я писав, став їх швидко покривати формулами, повторюючи: „Це ж дуже просто”. Потім він оголосив мені, що ставить мені „5” і що я — зарахований” [14, с. 73].

Професор М.М. Боголюбов запропонував аспіранту Б.І. Хацету тему дисертаційної роботи „Про граничний перехід в теорії статистичної рівноваги”, яка безпосередньо була пов’язана з тогочасними дослідженнями Миколи Миколайовича зі статистичної фізики.

Аспірантом Б.І. Хацет був із жовтня 1944 р. по березень 1948 р. З наказів ректора КДУ від 5 травня 1945 р. № 109 та від 29 січня 1948 р. № 51 відомо, що він перебував у відрядженні до Москви з 8 по 25 травня 1945 р. та з 29 січня

по 8 лютого 1948 р. [55, 56]. Трирічний термін навчання в аспірантурі йому було продовжено через те, що в 1946 р. у Москві він потрапив в автомобільну аварію.

Протягом 1945—1947 рр. Б.І. Хацет працював на посаді асистента кафедри математичної фізики, а згодом — викладача кафедри прикладної механіки [38, с. 56—57]. Як згадує Б.І. Хацет, захист його дисертації на вченій раді механіко-математичного факультету було призначено на середину червня 1948 р. [14, с. 79]. Це підтверджується наказом ректора [59] від 10 січня 1949 р. № 13 про підсумки підготовки наукових кадрів через аспірантуру КДУ, де зазначено, що в післявоєнні роки аспірантуру університету закінчило 112 осіб. 344 випускників-аспірантів 1948 р. достроково захистили дисертації 2 аспіранта, вчасно — 7, серед них і Б.І. Хацет.

Після захисту дисертації в 1948 р. Б.І. Хацет отримав направлення до Житомирського педагогічного інституту, де до 1964 р. обіймав посаду завідувача кафедри вищої математики.

Стрельцова О.О. У 1946 р. аспірантами М.М. Боголюбова стали Олена Опанасівна Стрельцова (Стрельцова-Сталінська) і Георгій Ісакович Кац. В архіві Київського національного університету ім. Тараса Шевченка збереглися їхні особові справи. О.О. Стрельцова у своїй автобіографії [60, арк. 5—7] від 16 листопада 1946 р. зазначає: „У 1939 р., після закінчення 44-ої Київської середньої школи вступила на I курс фізико-математичного факультету КДУ, до початку війни встигла закінчити другий курс, у лютому 1944 р., коли відновилися заняття в університеті, поступила на третій курс”. О.О. Стрельцова закінчила механіко-математичний факультет 1946 р., її дипломна робота „Метод нерухомих точок” отримала позитивний відгук рецензента — професора М.М. Боголюбова.

16 липня 1946 р. О.О. Стрельцова подала заяву [60 арк. 4] на ім’я ректора КДУ, у якій просила дозволу „складати на конкурсній основі іспити для зарахування в аспірантуру по кафедрі професора М.М. Боголюбова”. Наказом ректора КДУ від 2 вересня 1946 р. № 270 її прохання було задоволено [60, арк. 3]. Наказом ректора [60, арк. 2] КДУ від 10 грудня 1946 р. № 394 її було зараховано з 1 листопада 1946 р. до складу аспірантів КДУ за спеціальністю „математична фізика”, науковим керівником було призначено М.М. Боголюбова та встановлено

термін захисту дисертації — 1 листопада 1949 р. У липні 1950 р. вона захистила кандидатську дисертацію „Молекулярні функції розподілу у випадку кулонівської взаємодії” [60, арк. 40].

Кац Г.І. У своїй автобіографії від 18 липня 1946 р. Георгій Ісакович Кац писав: „У 1940 р. після закінчення 45-ої Київської професійної середньої школи вступив на перший курс фізичного факультету КДУ. На початку війни був евакуйований разом з сім'єю на Урал. У Свердловському державному університеті закінчив другий і третій курси фізико-математичного факультету. Протягом 1943—1945 рр. перебував в лавах Червоної Армії. У 1945 р. демобілізувався з лав Червоної Армії. У 1946 р. закінчив механіко-математичний факультет КДУ”. Постановою Державної екзаменаційної комісії від 2 липня 1946 р. йому видано диплом з відзнакою і присвоєно кваліфікацію „математик” [61, арк. 3, 6].

18 серпня 1946 р. Г.І. Кац подав заяву на ім'я ректора КДУ, у якій просив допустити його до складання вступних іспитів в аспірантуру. 28 серпня 1946 р. ректор підписав заяву, а його наказом від 2 вересня 1946 р. № 270 Г.І. Каца було допущено до вступних іспитів [61, арк. 5]. Він подав реферат на тему „Про рекурентні рухи на торі”, відгук на який дав М.М. Боголюбов: „Реферат Г.И. Каца посвящён исследованию важного вопроса о движениях на двумерном торе и представляет самостоятельную работу автора, в которой ему удалось обобщить известные теоремы Пуанкаре и Данжуа на случай присутствия неподвижных точек. Следует отметить, что наличие на торе неподвижных точек вносит существенные трудности, и автору было необходимо разработать специальную методику, являющуюся развитием методики Бендиксона. Указанный реферат, представляющий интересное самостоятельное исследование, несомненно, характеризует т. Каца как лицо, проявившее определённые способности к научной работе, ввиду чего представляется желательным его зачисление в аспирантуру” [61, арк. 14].

1 листопада 1946 р. Г.І. Каца було зараховано аспірантом КДУ на трирічний термін за спеціальністю „математична фізика”, його науковим керівником призначено М.М. Боголюбова [61, арк. 1].

У звіті про відрядження з 18 по 30 січня 1948 р. до Московського та Ленінградського державних університетів Г.І. Кац зазначає [61, арк. 19], що в Ленінграді він двічі

консультувався з професором І.П. Натансоном з курсу дійсної змінної, в бібліотеці ім. Салтикова-Щедріна ознайомився з книгами: Neumann “Mathematische Grundlagen der Quantenmechanik”, Mayer “Statistical Thermodynamics”; а в Москві — консультувався з професором В.В. Степановим стосовно досліджень з теорії динамічних систем та двічі — з доцентом І.М. Ягломом з теорії елементарних частинок. У бібліотеці Московського державного університету ім. М.В. Ломоносова він ознайомився з дисертацією Майера, яка присвячена структурі мінімальних сукупностей на поверхнях роду p .

Наказом ректора КДУ від 20 грудня 1949 р. № 761 Г.І. Каца було допущено до захисту кандидатської дисертації „К теории корреляционной энергии электронного газа”. Офіційними опонентами були доктор фізико-математичних наук, професор О.І. Ахієзер та кандидат фізико-математичних наук доцент С.В. Тябліков [63]. Захист дисертації відбувся 1950 р.

Польський Н.Й. У 1947 р. аспірантом М.М. Боголюбова став Нафтул Йосипович Польський. У автобіографії від 12 грудня 1963 р. Н.Й. Польський зазначає [64, арк. 3]: „У 1931 р. поступив в середню школу м. Києва, яку закінчив в 1941 р. На початку Великої Вітчизняної війни був евакуйований в Покровський район Свердловської області. В 1942 р. вступив на механіко-математичний факультет Московського державного університету. В 1944 р. перевівся на механіко-математичний факультет КДУ, який закінчив у 1947 р. з відзнакою”.

Зауважимо, що в 1943 р. М.М. Боголюбов викладав в МДУ ім. М.В. Ломоносова, і „за наукову роботу та роботу з підготовки наукових кадрів у Московському університеті” був нагороджений у жовтні 1944 р. орденом „Знак Пошани” [65].

У 1946 р. Н.Й. Польський працював секретарем кафедри математичної фізики, про що згадував Б.І. Хацет [14, с. 76], який також писав: „Важка адміністративна задача „пробити” вступ до аспірантури здібних молодих математиків Н.Й. Польського і Г.І. Каца”, як і вступ до аспірантури Б.І. Хацета, „була вирішена завдяки активній позиції і впливу М.М. Боголюбова, тоді вже декана механіко-математичного факультету університету” [14, с. 75].

Наказом ректора КДУ від 29 листопада 1947 р. № 496-а на основі Наказу Головного Управління Університетів МВО СРСР від 24 листопада 1947 р. № 734 [66] 1 жовтня 1947 р. Н.Й. Поль-

ського було зараховано на трирічний термін в аспірантуру по кафедрі математичної фізики КДУ, науковим керівником призначено професора М.М. Боголюбова. У 1950 р. він захистив кандидатську дисертацію „О сходимости приближенных методов типа Галёркина”. Рішенням ради КДУ від 25 березня 1950 р., прот. № 68, Н.Й. Польському присвоєно науковий ступінь кандидата фізико-математичних наук [64, арк. 4].

Лось Ф.С. У 1948—1949 рр. в аспірантурі КДУ під керівництвом М.М. Боголюбова продовжив навчання Федір Сергійович Лось, яке він розпочав ще в 1939 р. У автобіографії від 21 вересня 1948 р. він зазначає: „3 вересня 1934 р. по липень 1939 р. навчався на фізико-математичному факультеті КДУ. Рішенням ДЕК від 30 червня 1939 р. присвоєна кваліфікація механіка” [69, арк. 8, 13].

Наказом ректора КДУ від 28 серпня 1939 р. № 228 [70] на підставі наказу Наркома Освіти УРСР Бухало С.М. № 4603 Ф.С. Лось 1 вересня 1939 р. був зарахований аспірантом кафедри геометрії і був ним до липня 1941 р. [69, арк. 4]. Наказом ректора КДУ від 5 жовтня 1939 р. № 258 його науковим керівником призначено професора Б.Я. Букреева [28]. На початку війни Ф.С. Лось був мобілізований до Червоної Армії, де перебував до липня 1948 р. [69, арк. 8—9]. 8 жовтня 1948 р. його поновлено у складі аспірантів третього року навчання [69, арк. 6]. 15 грудня 1948 р. М.М. Боголюбов звернувся з листом до проректора з наукової роботи КДУ: „Цим висловлюю свою згоду бути науковим керівником аспіранта Лося Ф.С., який фактично працює під моїм керівництвом з 1 жовтня 1948 р.” [69, арк. 19]. Наказом ректора КДУ від 24 грудня 1948 р. № 697 М.М. Боголюбова призначено науковим керівником аспіранта Ф.С. Лося [69, арк.20]. Тема дисертаційної роботи за спеціальністю „нелінійна механіка”: „Про принцип усереднення для диференціальних рівнянь в гільбертовому просторі” [69, арк. 27]. На 25 березня 1949 р. було заплановано його звіт на вченій раді факультету, захист дисертації відбувся теж у 1949 р.

Пахарєва Н.О. У 1950 р. аспіранткою М.М. Боголюбова стала Надія Олексіївна Пахарєва. У

автобіографії від 26 липня 1950 р. вона зазначає [71, арк. 6]: „В 1939 р. після закінчення сьомого класу середньої школи м. Балаково вступила в Хвалінське педагогічне училище, яке закінчила в червні 1942 р., а в листопаді 1942 р. добровільно пішла до лав Червоної Армії. Після демобілізації в вересні 1945 р. вступила на перший курс механіко-математичного факультету Саратовського державного університету ім. М.Г. Чернишевського, який в червні 1950 р. закінчила з відзнакою. По завершенні навчання в університеті була направлена в Науково-дослідний інститут—58 Міністерства озброєння СРСР”.

Проте Н.О. Пахарєва вирішила продовжити навчання і 26 липня 1950 р. звернулася з заявою на ім'я ректора КДУ з проханням дозволити їй складати вступні іспити до аспірантури за спеціальністю „математична фізика” [71, арк. 3]. 1 жовтня 1950 р. її було зараховано до стаціонарної аспірантури КДУ по кафедрі математичної фізики, її науковим керівником призначено М.М. Боголюбова [71, арк. 2], який у листі від 26 вересня 1950 р. до наукової частини університету зазначив: „Цим висловлюю свою згоду керувати роботою аспірантки Н.О. Пахарєвої, яку дуже бажано зарахувати” [71, арк. 11].

У 1950—1951 навчальному році на кафедрі математичної фізики почав працювати Г.М. Положий. Оскільки М.М. Боголюбов, перебуваючи на постійній роботі в Москві, не мав змоги систематично консультувати аспірантку Н.О. Пахарєву, то 1 жовтня 1952 р. розпорядженням проректора з наукової роботи [71, арк. 26] її новим науковим керівником було призначено Г.М. Положия, який упродовж 1940—1941 рр. та 1944—1949 рр. викладав у Саратовському державному університеті ім. М.Г. Чернишевського [72], який 1950 р. закінчила Н.О. Пахарєва [71, арк. 6]. 15 травня 1953 р. на засіданні кафедри математичної фізики Н.О. Пахарєва виступила з доповіддю по дисертаційній роботі на тему „Метод мажорантних областей в плоской и осесимметричной теории фильтрации” [71, арк. 40]. Захист дисертації було призначено на 1 серпня 1953 р.

Висновки

На основі вивчення архівних документів Київського національного університету ім. Тараса Шевченка за 1939 р. та 1941—1952 рр., що стосуються науково-педагогічної діяльності М.М. Боголюбова, проведено аналіз його на-

уково-педагогічної роботи і складено список аспірантів М.М. Боголюбова у КДУ. Уточнено деякі дати науково-організаційної діяльності М.М. Боголюбова в Київському університеті. З великою ймовірністю встановлено, що в КДУ

М.М. Боголюбов почав працювати навесні 1936 р. Професором університету він був з вересня 1936 р. по липень 1941 р. та з 15 травня 1944 р. по 1 жовтня 1952 р., при цьому впродовж 1938 — 1941 рр. та з 15 травня 1944 р. по 1 березня 1945 р. він був завідувачем кафедри теорії функцій, не пізніше 1 березня 1945 р. заснував кафедру математичної фізики, яку очолював до 31 серпня 1951 р. У період з 20 лютого 1945 р. по 1 грудня 1948 р. він був деканом механіко-математичного факультету. Також встановлено, що М.М. Боголюбов керував роботою аспірантів в КДУ до 1952 р. З'ясовано, що в КДУ навчалися такі його

аспіранти (в дужках вказано термін навчання в аспірантурі під керівництвом М.М. Боголюбова): Авраменко С.О. (вересень 1939 р.—липень 1941 р., з великою ймовірністю), Гіхман Й.І. (вересень 1939 р. — липень 1941 р.), Крейн С.Г. (вересень 1940 р. — липень 1941 р.), Хацет Б.І. (жовтень 1944 р.— березень 1948 р.), Стрельцова О.О. (листопад 1946 р. — листопад 1949 р.), Кац Г.І. (листопад 1946 р. — листопад 1949 р.), Польський Н.Й. (жовтень 1947 р. — жовтень 1950 р.), Лось Ф.С. (жовтень 1948 р. — жовтень 1949 р.), Пахарева Н.О. (жовтень 1950 р. — жовтень 1952 р.).

1. *Боголюбов Н.Н.* Боголюбов Николай Николаевич. Автобиография // *Физики о себе* / Н.Н. Боголюбов. — Л.: Наука, 1990. — С. 345 — 347.
2. *Мриглод І.М.* Микола Боголюбов та Україна / І.М. Мриглод, В.В. Ігнатюк, Ю.В. Головач. — Львів: Євросвіт, 2009. — 192 с.
3. *Боголюбов А.Н. Н.Н. Боголюбов.* Жизнь. Творчество / А.Н. Боголюбов. — Дубна: ОИЯИ, 1996. — 182 с.
4. *Дрінфельд Г.І.* Вища математична освіта у Києві в роки 1927 — 1941 / Г.І. Дрінфельд // *У світі математики*. — 1998. — Т. 4, вип. 2. — С. 68 — 82.
5. *Кравчук М.П.* Математика та математики в Київському університеті за сто років (1834 — 1934) / М.П. Кравчук // *Розвиток науки в Київському університеті за сто років*. — К.: Видво Київського ун-ту. — 1935. — С. 34 — 69.
6. *Архів* Національної академії наук України (далі — архів НАН України), ф. 251, оп. 622, спр. 3, арк. 12.
7. *Архів* Київського національного університету ім. Тараса Шевченка (далі — Архів КНУ), ф. Р—1246, оп. 5, од. зб. 3, Т. 1, арк. 145.
8. *Архів* КНУ, ф. Р—1246, оп. 5, од. зб. 4, Т. 2, арк. 75.
9. *Архів* КНУ, ф. Р—1246, оп. 5, од. зб. 4, Т. 2, арк. 164.
10. *Архів* НАН України, ф. 251, оп. 622, спр. 3, арк. 11.
11. *Архів* КНУ, ф. Р—1246, оп. 5, од. зб. 5, Т. 3, арк. 221 — 222.
12. *Ерутин Н.Т.* Николай Николаевич Боголюбов / Н.Т. Ерутин, И.З. Штокало, Е.А. Стрельцова // *Киевские математики-педагоги*. — К.: Вища школа, 1979. — С. 164 — 177.
13. *Литвинко А.С.* Микола Миколайович Боголюбов та статистична фізика в Україні / А.С. Литвинко. — Київ: Академперіодика, 2009. — 304 с.
14. *Хацет Б.І.* Незабутні роки. Спогади про вчителя / Б.І. Хацет // *У світі математики*. — 1998. — Т. 4, вип. 4. — С. 71—81.
15. *Архів* КНУ, ф. Р—1246, оп. 5, од. зб. 15, Т. 5, арк. 20 — 21.
16. *Архів* НАН України, ф. 251, оп. 622, спр. 3, арк. 8.
17. *Архів* КНУ, ф. Р—1246, оп. 5, од. зб. 4, Т. 2, арк. 117.
18. *Архів* КНУ, ф. Р—1246, оп. 5, од. зб. 4, Т. 2, арк. 176 — 177.
19. *Архів* КНУ, ф. Р—1246, оп. 4Л, од. зб. 1951—1 (ППС), 35 арк.
20. *Архів* КНУ, ф. Р—1246, оп. 5, од. зб. 6, Т. 4, арк. 78.
21. *Архів* КНУ, ф. Р—1246, оп. 5, од. зб. 6, Т. 4, арк. 76 — 90.
22. *Верес Б.* Сонячна теорема / Б. Верес. — Київ: Дніпро, 1974. — 184 с.
23. *Архів* КНУ, ф. Р—1246, оп. 5, од. зб. 15, Т. 5, арк. 26 — 27.
24. *Архів* КНУ, ф. Р—1246, оп. 4Л, од. зб. 1967—17 (ППС), 84 арк.
25. *Архів* КНУ, ф. Р—1246, оп. 5, од. зб. 4, Т. 2, арк. 181.
26. *Архів* КНУ, ф. Р—1246, оп. 5, од. зб. 5, Т. 3, арк. 171.
27. *Архів* КНУ, ф. Р—1246, оп. 5, од. зб. 5, Т. 3, арк. 122.
28. *Архів* КНУ, ф. Р—1246, оп. 5, од. зб. 6, Т. 4, арк. 19 — 20.
29. *Архів* КНУ, ф. Р—1246, оп. 5, од. зб. 11, Т. 1, арк. 38.
30. *Гіхман І.І.* Про вплив випадкового процесу на динамічні системи: дис. ... кандидата фіз.-мат. наук / І.І. Гіхман. — Ташкент, 1942. — 92 с.
31. *Архів* КНУ, ф. Р—1246, оп. 4Л, од. зб. 1948—20 (ППС), 36 арк.
32. *Чернышов К.И.* Воспоминания о неупорядоченной паре Марк Александрович — Селим Григорьевич / К.И. Чернышов // *Воспоминания о С.Г. Крейне*. — Воронеж: ВорГУ, 2002. — С. 54 — 72.
33. *Березанский Ю.М.* Киев, осень 1943 — 1946. Возрождение математики / Ю.М. Березанский // *Воспоминания о С.Г. Крейне*. — Воронеж: ВорГУ, 2002. — С. 5 — 12.
34. *Архів* КНУ, ф. Р—1246, оп. 5, од. зб. 22, арк. 1 — 4.

35. *Архів* КНУ, ф. Р—1246, оп. 5, од. зб. 22, арк. 17.
36. *Архів* КНУ, ф. Р—1246, оп. 5, од. зб. 27, Т. 1, арк. 7 — 8.
37. *Архів* КНУ, ф. Р—1246, оп. 5, од. зб. 27, Т. 1, арк. 43 — 44.
38. *Граб М.Л.* Про науково-організаційну діяльність академіка М.М. Боголюбова в Київському університеті / М.Л. Граб, В.Г. Самойленко // *Вісник Київ. нац. ун-ту. Математика. Механіка.* — 2010. — Вип. 24. — С. 54 — 59.
39. *До 100-річчя від дня народження академіка Миколи Миколайовича Боголюбова / В.І. Герасименко, М.Ф. Городній, А.Г. Загородній [та ін.]* // *Вісник Київ. нац. ун-ту. Математика. Механіка.* — 2009. — Вип. 22. — С. 57 — 59.
40. *Архів* КНУ, ф. Р—1246, оп. 5, од. зб. 27, Т. 2, арк. 25.
41. *Архів* КНУ, ф. Р—1246, оп. 5, од. зб. 37, Т. 1, арк. 80 — 81.
42. *Архів* НАН України, ф. 251, оп. 622, спр. 3, арк. 26.
43. *Архів* КНУ, ф. Р—1246, оп. 5, од. зб. 37, Т. 1, арк. 84 — 85.
44. *Архів* КНУ, ф. Р—1246, оп. 5, од. зб. 37, Т. 1, арк. 106.
45. *Архів* КНУ, ф. Р—1246, оп. 5, од. зб. 52, Т. 4, арк. 123 — 141.
46. *Архів* КНУ, ф. Р—1246, оп. 5, од. зб. 63, Т. арк. 29 — 47.
47. *Архів* КНУ, ф. Р—1246, оп. 5, од. зб. № 72, Т. 4, арк. 132 — 156.
48. *Архів* КНУ, ф. Р—1246, оп. 5, од. зб. 73, Т. 5, арк. 38 — 49.
49. *Архів* КНУ, ф. Р—1246, оп. 5, од. зб. 75, Т. 7, арк. 132 — 133.
50. *Архів* КНУ, ф. Р—1246, оп. 5, од. зб. 77, Т. 9, арк. 2 — 3.
51. *Архів* КНУ, ф. Р—1246, оп. 5, од. зб. 108, Т. 9, арк. 29 — 31.
52. *Архів* КНУ, ф. Р—1246, оп. 5, од. зб. 124, Т. 8, арк. 116 — 118.
53. *Архів* КНУ, ф. Р—1246, оп. 4Л, од. зб. 1968—46 (ППС), арк. 7.
54. *Архів* КНУ, ф. Р—1246, оп. 5, од. зб. 27, Т. 2, арк. 217.
55. *Архів* КНУ, ф. Р—1246, оп. 5, од. зб. 38, Т. 2, арк. 72.
56. *Архів* КНУ, ф. Р—1246, оп. 5, од. зб. 69, Т. 1, арк. 60.
57. *Архів* КНУ, ф. Р—1246, оп. 5, од. зб. 38, Т. 2, арк. 106.
58. *Архів* КНУ, ф. Р—1246, оп. 5, од. зб. 39, Т. 3, арк. 61.
59. *Архів* КНУ, ф. Р—1246, оп. 5, од. зб. 84, Т. 1, арк. 17.
60. *Архів* КНУ, ф. Р—1246, оп. 4Л, од. зб. 591 (АСП), 40 арк.
61. *Архів* КНУ, ф. Р—1246, оп. 4Л, од. зб. 1207 (АСП), 39 арк.
62. *Архів* КНУ, ф. Р—1246, оп. 5, од. зб. 11, Т. 1, арк. 38.
63. *Архів* КНУ, ф. Р—1246, оп. 5, од. зб. 95, Т. 12, арк. 66.
64. *Архів* КНУ, ф. Р—1246, оп. 4Л, од. зб. 1964 — 360 (ППС), 6 арк.
65. *Архів* НАН України, ф. 251, оп. 622, спр. 3, арк. 9.
66. *Архів* КНУ, ф. Р—1246, оп. 5, од. зб. 64, Т. 6, арк. 75 — 77.
67. *Архів* КНУ, ф. Р—1246, оп. 5, од. зб. 69, Т. 1, арк. 36.
68. *Архів* КНУ, ф. Р—1246, оп. 5, од. зб. 89, Т. 6, арк. 28.
69. *Архів* КНУ, ф. Р—1246, оп. 4Л, од. зб. 246 (АСП), 31 арк.
70. *Архів* КНУ, ф. Р—1246, оп. 5, од. зб. 4, Т. 2, арк. 122.
71. *Архів* КНУ, ф. Р—1246, оп. 5, од. зб. 6, Т. 4, арк. 19 — 20.
72. *Архів* КНУ, ф. Р—1246, оп. 4Л, од. зб. 143 (АСП), 40 арк.
73. *Архів* КНУ, ф. Р—1246, оп. 4Л, од. зб. 1968—46 (ППС), арк. 3.

Одержано 05.11.2012

М.Л. Гордиенко, В.Г. Самойленко

Аспиранты академика Н.Н. Боголюбова в Киевском университете

На основании изучения архивных документов Киевского национального университета им. Тараса Шевченко за 1939 г. и 1941—1952 гг. проведен анализ научно-педагогической деятельности академика Н.Н. Боголюбова и составлен список его аспирантов в этом университете. Уточнены некоторые даты научно-организационной деятельности Н.Н. Боголюбова.